

Novi Matajur

Leto III - Štev. 3 (51)

UREDNIŠTVO in UPRAVA
Čedad - via IX Agosto 8
Tel. (0432) 71386
Poštni predal Čedad štev. 92
Casella postale Cividale n. 92

ČEDAD 1.-15. februarja 1976

Autorizz. Tribun. di Trieste n. 450

Izdaja ZTT

Tiskarna R. Liberale - Čedad

Izhaja vsakih 15 dni

Posamezna številka 150 lir
NAROČNINA: Letna 3000 lir
Za inozemstvo: 3500 lir
Poštni tekoči račun za Italijo
Založništvo tržaškega tiska
Trst 11-5374

Odgovorni urednik: Izidor Predan

Quindicinale

Za SFRJ žiro račun

50101-603-45361

»ADIT« DZS, 61000 Ljubljana,
Gradišče 10/II - Telefon 22-207

Sped. in abb. post. II gr./70
Poština plačana v gotovini
OGLASI: mm/st + IVA 12%
trgovski 100, legalni 200 Lit.
finančno-upravni 150,
osmrtnice in zahvale 100,
mali oglasi 50 beseda

USTANOVLIJENO BENEŠKO GLEDALIŠČE

U soboto, 24. januarja 1976 je bilo uradno ustanovljeno pred notarjem v Čedadu društvo «Beneškega gledališča».

V vodstvo društva so stopili ljudje iz različnih krajev Benečije, stari in novi borci za kulturni preporod naših dolin.

Številnim kulturnim društvom, planinskemu društvu in Zvezi emigrantov se sedaj pridružuje tudi društvo «Beneškega gledališča», z istimi nameni: kulturno dvigniti našo deželo, ki je bila preveč časa zanemarjena in zatirana, vzbuditi v naših ljudeh ljubezen do naše zemlje, do jezika in domače slovenske kulture.

Obstajajo društva in pevski zbori, ki gojijo ter razvijajo našo pesem in glasbo; planinsko društvo razvija ljubezen do naravnih lepote naših planin in gora, in spet druga društva, ki se ukvarjajo z našo zgodovinsko preteklostjo, da ustvarjajo z novimi, najrazličnejšimi pobudami ponos naših ljudi na to preteklost, da poživljajo našo staro kulturo z modernimi oprijemi, z novimi ustvarjanji.

Kultura vsakega naroda je raznolika. Nekaterim ljudem so všeč planine in njih naravne lepote, drugim glasba in petje, tretjim literatura, zgodovina i.t.d.

Precej pa jih je takih, ki so ljubitelji dramskih nastopov, gledaliških predstav in gledališkega ustvarjanja sploh. Zato smo, v tem zadnjem obdobju, ko se je začela Beneška Slovenija kulturno razvijati v vseh smereh, občutili potrebo tudi po gledališkem udejstvovanju, po ustvarjanju te vrste kulture. Ustanovili smo tako tudi gledališko

društvo Benečije, dramska skupina pa se je dejansko ustanovila že pred par meseci in je doživela svoj krst na «Dan emigranta» v Teatru «Ristori» v Čedadu s Predanovo komedijo «Beneška očet».

Navdušenje, entuziazem je velik, ne samo med tistimi člani, ki so prvi zavihnili rokave in popadli za delo, pač pa tudi med drugimi, posebno mladimi ljudmi. In če obstaja entuziazem, dobra volja, se bodo premostile tudi tiste težave, s katerimi smo se srečali kot dilemtanti in drugimi, ki bodo brez dvoma še prišle na dan. Sedaj lahko rečemo, da obstajajo dejanske perspektive za razvoj gledališke dejavnosti tudi v Benečiji. Ljude so za to, tako ti-

sti, ki bodo prijeli za delo, kakor tisti, ki nam bodo stali ob strani, nas podpirali s svojo solidarnostjo in s svojo prisotnostjo.

Nehvaležni bi bili, če bi tu ne omenili pozitivne vloge, ki jo je odigralo v Benečiji, s svojimi predstavami, Stalno Slovensko Gledališče v Trstu. To je zaoralo v ledino in zemlja je bila plodna. Stalno Slovensko Gledališče v Trstu je opravilo pri nas svoje pionirsko delo.

Vzbudilo je ljubezen in zanimanje naših ljudi do gledališke umetnosti in predstav, zategadelj je bilo možno ustanoviti dramsko skupino in društvo «Beneškega gledališča», kateremu iz srca želimo srečno in uspešno delo!

Senik. Tipičen beneški motiv (foto: Laura Bergnach)

744 PODPISOV PROFESORJEV IN DIJAKOV V VIDMU ZA UVEDBO SLOVENŠČINE NA TRGOVSKEM ZAVODU

Uvedbo poučevanja slovenščine poleg angleščine, nemščine in francoščine na Trgovskem Zavodu «B. Stringher» v Vidmu, je odločno podprlo 744 profesorjev in dijakov te višje srednje šole. Kulturni uspeh akcije je izredno velik in mislimo, da je vsako razlaganje odvečno.

A trije momenti te akcije vidno izstopajo:

prvič: vsi dijaki iz Beneške

Slovenije, ki se šolajo na zavodu, so z velikim navdušenjem podpisali zahtevo;

drugič: vsi drugi dijaki in profesorji so zahtevo podprli uprašajoč se, zakaj slovenščine ne poučujejo v mestu kot je Videm, ki ima že toliko stikov na ekonomskem in kulturnem področju s Slovenijo in Jugoslavijo;

tretjič: zahteva je jasen pokazatelj, da med mladimi, bodisi Slovenci, bodisi Furlani, ali drugimi ni nikakršne mržnje, prav nasprotno: uveljavilo se je vzdušje sožitja in zaupanja, ki se je zdelo nedosegljivo še pred 10. ali 5. leti.

To je stvarnost, ki bi morala biti jasno pred očmi vsem v videmski pokrajini in v celi deželi.

Zdaj pa naivno vprašanje: mogoče, da dijaki, ki prihajajo iz Benečije, ali ki živijo v Vidmu, a so po poreklu Benečani, podpišejo v Vidmu zahtevo po poučevanju slovenščine, govorijo v razredu po slovensko, so ponosni (v ogromni večini), da poznajo naš jezik (in lepa, da jih njihovi vrstniki in sošolci še občudujejo, ker ga poznajo), a da isti fantje nimajo dovolj poguma za podobno zahtevo na srednji šoli v S. Lenartu ali Špetru v Benečiji? Vsi ljudje sosedskoraj misli, da obstaja v Benečiji še neke vrste podtalna asimilacij-

ska politika in praksa od zgoraj...

Zdaj je zahteva za uvedbo slovenščine pri predsedniku zavodskega sveta in jo bodo poslali v Rim. Nekaj utemeljenih upov je, da bodo zahtevo sprejeli.

REGIONE

80 MILIONI PER I CENTRI ARCHITETTONICI

Abbiamo notizia che la Regione Friuli-Venezia Giulia ha disposto un finanziamento di 80 milioni per programmi di restauro dei centri abitati caratteristici, di alto valore ambientale ed architettonico dal punto di vista dell'arte spontanea. Ci sembra il caso di segnalare alla Comunità Montana delle Valli del Natisone il provvedimento, perchè disponga la richiesta per ottenere almeno il finanziamento di un rilievo del patrimonio ambientale - urbanistico.

I centri abitati delle Valli — infatti — hanno elementi architettonici di straordinaria organicità e bellezza, che meritano un'opera di salvaguardia degli enti preposti, come patrimonio originale della comunità.

744 firme di professori e allievi per lo sloveno a scuola a Udine

Al Presidente del Consiglio di Istituto dell'I.P.S. per il Commercio "B. STRINGHER" di Udine

I sottoscritti docenti e alunni dell'Istituto, data la presenza di una certa percentuale di frequentanti di espressione dialettale slovena, considerato il nuovo clima instauratosi fra i due paesi vicini e l'incremento degli scambi sul piano economico

e culturale che ne sarà la logica conseguenza, chiedono

l'istituzione di una cattedra di lingua slovena, accanto a quelle già esistenti di lingue straniere.

Seguono firme.

La presente richiesta è stata firmata complessivamente da 744 allievi e professori dell'Istituto professionale per il Commercio «B. Stringher» di Udine. E' inutile sottolineare l'importanza di impegno civile e democratico che una tale massa di firme esprime: le cifre si commentano da sole e non staremo a spiegare che cosa significhino.

Tuttavia, tre cose vanno dette subito e in modo molto chiaro:

- 1) Tutti gli alunni provenienti dalle Valli del Natisone e dalle altre zone d'espressione slovena hanno firmato con esplicita soddisfazione e reale entusiasmo la richiesta;
- 2) Tutti gli altri allievi ed i professori hanno firmato con favore e interesse la richiesta, chiedendosi, coloro che vengono da altre regioni o città, come mai la lingua slovena non venga ancora insegnata in una città come Udine, legata in maniera tanto stretta, da ogni punto di vista, alla vita economica ma anche culturale della vicina Slovenia;
- 3) La raccolta delle firme ha dimostrato, infine, che tra

gli alunni, sia italiani che sloveni, c'è ormai una reciproca fiducia e comprensione che vent'anni o anche dieci anni fa non sarebbe stata neanche ipotizzabile.

Questi sono fatti molto importanti sul piano umano e politico che dovrebbero far meditare. Ci chiediamo a questo punto: come mai studenti delle Valli del Natisone e della Slavia Veneta in genere, firmano a Udine una richiesta per lo studio della lingua slovena, parlano lo sloveno in classe, vengono invidiati dai loro compagni perchè conoscono una lingua che loro non sanno e di cui riconoscono la grande importanza pratica, mentre a S. Pietro o a S. Leonardo una simile richiesta non avrebbero avuto mai il coraggio di firmarla? Viene quasi il sospetto che, nella Slavia, ci sia qualche forma impalpabile di assimilazione...

La richiesta è stata presentata al Consiglio d'Istituto che la inoltrerà al Ministero della Pubblica Istruzione con buone prospettive che venga approvata.

OBVESTILO

Upoštevajoč splošno draginjo, je bil naš uredniški odbor prisiljen skleniti na svoji zadnji seji povišanje cene «Novega Matajura».

Tako bo odslej stala posamezna številka 150 lit, letna naročnina za Italijo 3000 lit, za evropske države 3500 lit, za prekooceanske države 4000 lit.

Zato niso naročniki dobili v zadnji številki poštne položnice, kakor je bilo napovedano, pač pa jo dobijo v tej številki. Prosimo drage naročnike in bralce, da razumejo ta naš potreben sklep in da poravnajo naročnino za tekoče leto.

Uredništvo

AVVISO

Tenendo conto del rincaro generale, il nostro comitato redazionale è stato costretto a decidere, nella sua ultima seduta, l'aumento del prezzo del «Novi Matajur».

Così d'ora in poi la singola copia costerà 150 lire; l'abbonamento annuale per l'Italia 3000 lire; per i paesi europei 3500 lire; per i paesi d'oltre oceano 4000 lire.

Per questo motivo gli abbonati non hanno ricevuto nell'ultimo numero il vaglia postale, come era stato annunciato; lo troveranno invece in questo numero.

Preghiamo, quindi, i cari abbonati e lettori, di capire questa nostra necessaria decisione, pregandoli di voler regolare l'abbonamento per l'anno in corso.

La redazione

VIAGGIO ATTRAVERSO LE MINORANZE

La minoranza albanese d'Italia

III.

La data diciamo così «ufficiale» del primo arrivo di Albanesi in Italia è il 1448, quando il condottiero albanese Demetrio Reres, con un forte gruppo di suoi compatrioti, fu chiamato dal Re di Napoli, Alfonso I D'Aragona, nell'Italia meridionale per reprimere alcune rivolte contadine.

Altri gruppi invece, arrivarono prima o dopo tale data, ma principalmente in seguito all'invasione turca della loro terra e fino all'anno 1774, anno in cui fu fondato il più recente insediamento albanese in Italia e cioè a Villa Badesa nel comune di Rosciano in Provincia di Pescara. Quindi è plurisecolare il rapporto tra gli Albanesi d'Italia ed i loro compaesani di lingua italiana, ma anche tra questi cittadini italiani di nazionalità albanese ed i loro cugini della terra d'origine. Interessante e per certi versi singolare è il rapporto, infatti, tra gli Albanesi d'Italia e la loro cultura, e l'evolversi in senso culturale del paese oltre lo Jonio.

Il primo libro a stampa in lingua albanese è stampato a Venezia nel 1552 e nel 1592, esce la traduzione in albanese di un catechismo ad uso degli Albanesi d'Italia, opera di Lekë Matranga, nato a Piana degli Albanesi, praticamente alla periferia di Palermo, che contiene, tra l'altro, il primo esempio di poesia colta della letteratura albanese. Tutto ciò, mentre la madre patria non può produrre culturalmente nulla, schiacciata dalla presenza ottomana.

Tuttavia, nonostante questo non indifferente impegno culturale e civile, gli Albanesi non riescono a stabilirsi completamente, né in alcuna regione, né in parti estese di regioni italiane, ma rimasero e tali sono ancora, isole linguistiche circondate sempre da popolazioni di espressione

linguistica italiana. E' interessante osservare comunque come queste comunità convivano in forma abbastanza armoniosa con gli altri abitanti e come continuo, ancor oggi, a parlare esclusivamente nella loro lingua, dai vecchi ai bambini di età prescolare.

Certo, come le altre due minoranze di cui parliamo in questa serie di articoli, la greca e la croata, anche quella albanese non è tutelata. Non ha né scuole, né insegne bilingui, né trasmissioni radio, (era stata chiesta una trasmissione di 5 minuti al mese da Radio Cosenza, ma è stata respinta).

Pure i toponimi e i cognomi sono italianizzati, foneticamente e morfologicamente; però tutti, giovani e anziani, se intervistati, dichiarano semplicemente di essere albanesi e sottolineano il fatto che il loro cognome è albanese. Dei tanti toponimi, ne ricorderemo soltanto uno, significativo, in Calabria, sul Tirreno: Gizzeria, che in albanese significa «parlano in lingua albanese».

Come abbiamo già accennato all'inizio, c'è una grande dispersione della minoranza

albanese che ha una consistenza di circa centomila persone, forse di più, non di meno. Gli Albanesi sono presenti per la maggior parte in Calabria, nelle province di Catanzaro e Cosenza con 26 comuni complessivamente, molti dei quali conservano l'attributo albanese, come ad esempio San Giorgio Albanese, Spezzano Albanese, Falconara Albanese. Pure presenti, in minor numero, in Abruzzo, in Basilicata, in Campania, nel Molise, in Puglia ed in Sicilia.

Come per quasi tutte le minoranze, anche qui siamo in presenza di parlanti di espressione dialettale della lingua albanese, per mancanza di scuole, libri, e stretti o perlomeno frequenti contatti con la terra d'origine e la sua vita culturale. A questo riguardo però è interessante notare come le varietà dialettali parlate dagli Albanesi d'Italia siano molto vicine alla varietà scelta in Albania quale lingua ufficiale. Tuttavia questo materiale lessicale e questa cultura non sono né tutelate né riconosciute.

La minoranza albanese non possiede alcun quotidiano né settimanale, ma un certo nu-

Folklorna skupina «Zjarri» (Ogenj) iz S. Demetrija Corone v Kalabriji

AHTEN

Nezadostni in slabi učni prostori v otroškem vrtcu

Ljudje ahtenskega komun, posebno pa matere predšolskih otrok, se že več časa pritožujejo, ker je otroški vrtec (asilo infantile) premajhen, pretesen za toliko otrok, ki ga obiskujejo, in povrhu tega niti ne odgovarja vsem potrebam, ki bi jih moral uživati vsak predšolski otrok, ki živi večji del dneva izven domačega okolja.

Vse te prostore bi bilo namreč nujno potreno temeljito preurediti, jih razširiti, če že ni na razpolago dovolj denarja za zidanje novega otroškega vrtca.

Pred nedavnim so o tem problemu razpravljali na komunu, kamor so prišli na sejo tudi komunski odborniki in tudi deželni odbornik za šolstvo Mizzau, da so skupaj preraščevali to perečo vprašanje.

Iz zaključka debate je bilo razvidno, da bi ahtenski komun najraje zgradil novo hišo, novo poslopje, za te najmlajše učenčke, ker je sedanja šola stara, v vsem pomankljiva, in tudi zato, ker so se pred nedavnim po-

godili s podjetjem Patriarca, ki je na ahtenskem teritoriju postavilo novo fabriko za predelavo lesa, ki je že v razvojni fazi. Ta lesna industrija, njen sedež je v Tržizmu, namerava s svojimi sredstvi favorizirati razširitev lokalov «materine šole» in «asilo nido» na tem področju, saj se je v zadnjih letih semkaj priselilo precej družin, ki imajo, oziroma, ki ne vedo kam poslati svoje otroke v varstvo čez dan, ko sta mati in oče zaposlena.

Deželni odbornik Mizzau je ob koncu svojega govora dejal, da bo zelo težko urediti želje staršev, da bi zgradili nov otroški vrtec, in «asilo nido», pač pa, da so dane vse možnosti, da bo dala dežela sredstva, v kolikor jih ima na razpolago, za razširitev in modernizacijo že obstoječih lokalov.

«Aspetta cavallo che l'erba cresca» pravi italijanski pregovor, naši malčki bodo postali med tem časom morda že možje, ko bodo zgradili za njihove vnuke (nipoti) moderno urejen otroški vrtec.

Marino Vertovec

KADAR SPIJEJO OBLASTI, SE ZBUDE LJUDJE

Plaz na cesti Sovodnje - Čepelšiče - Mašera

Smo že pisali o plazu, ki se je že vič ku pred mjesecem dni napravu na panoramski cesti Sovodnje - Čepelšiče - Mašera - Matajur. Nič njeso zalegli interesešamenti od šindaka, sekretarja, deželnega konselirja Specogna, provincialnega konselirja Petričiča, da bi odstranili plaz in odparli cjesto, da bi tako rešili iz izolacije zainteresirane vasi. Ljudje so čakali in čakali. Potle se je napunu žaki potarpežljivosti.

«Če oblasti spijejo, se muoramo zbuditi mi!» so jali ljudje iz Čepelšič, parjeli za malandrine in lopate in šli sami na djelo.

In glej, oblasti so se zbudile! U torak 3. februarja, kadar so zvedele, da so mladinci na djelu ob plazu, sta paršla do njih dva velika funkcionarja: kapitanih od karabinirju in drugi velik funkcionar - se ne vje ali od Kvesture ali Prefektore. Prosila sta prostovoljne delavce, naj ustavijo djelo in jim garantirala, da bojo začeli odstranjevati plaz u pandjek 9. februarja.

Iniciativa čepelških puobu in moža še enkrat dokazuje, da se zganejo oblasti, če se prej zganejo ljudje!

BENEČANSKI KULTURNI DNEVI 1975 - 76

Conferenza del prof. Livio Poldini

Il ciclo di conferenze sulla Slavia Italiana, organizzato dal centro «Nediža» è dedicato quest'anno al tema: «L'uomo e l'ambiente», sta riscuotendo un interesse sempre crescente. Il 19 dicembre 1975, nella sala dell'albergo «Belvedere» di S. Pietro al Natisone, il dott. prof. Livio Poldini, ordinario di Botanica all'università di Trieste, ha parlato sul tema: «Le risorse ambientali della Slavia Italiana».

L'oratore ha iniziato ricordando che sull'argomento esiste una insignificante letteratura, appena una paginetta di bibliografia di scarso interesse, che si riferisce soprattutto al periodo 1810-1905, segno questo della emarginazione in cui è stata lasciata la Slavia Italiana. Le nostre Valli godono di un clima molto favorevole; detengono il secondo posto in Europa in quanto a piovosità, il terreno possiede una notevole ricettività idrica e gode di una notevole radiazione solare. Queste condizioni climatiche favoriscono la crescita di una vegetazione lussureggiante e lo slogan pubblicitario che invita i turisti a trascorrere le vacanze nel «verde e nella pace delle nostre Valli», è indovinato ed efficace.

Il prof. Poldini, dopo aver ricordato lo spopolamento della montagna in genere, ha parlato del pericolo che corre l'ambiente senza la presenza attiva ed operosa dell'uomo e ha dedicato la parte centrale della conferenza a sfatare il mito secondo il quale la terra è avara, non produce e pertanto non val la pena rimanere e lavorare nei paesi di montagna. L'oratore, che conosce molto bene le Valli e le esperienze che si conducono in zone simili alle nostre, quali il Trentino-Alto Adige o la Valle di Aosta, ha affermato che cer-

te culture potrebbero dare, in loco, dei buoni risultati; ha accennato alla cultura del castagno da marrone e del legno tecnologicamente molto pregiato a fondo valle (il frassino maggiore, gli olmi e gli aceri). Per la frutticoltura ci sono le condizioni obiettive buone, dopo aver scelto le qualità adatte del melo, del pero, delle susine e delle pesche; a questo proposito sarebbe auspicabile che la comunità montana delle Valli del Natisone assumesse un agronomo e un cartografo. Non dimentichiamo inoltre l'importanza della fienagione, delle aziende silvoforestali nelle zone marginali e abbandonate, l'allestimento di vivai forestali per la produzione delle latifoglie che non si trovano sul mercato, gli allevamenti bradi e semi-bradi, la coltivazione di cereali minori (avena, orzo, grano saraceno), l'apicoltura. Tutte queste attività potrebbero costituire una integrazione economica notevole e redditizia. Tutte le fasce del territorio delle Valli, fi-

no ai 1.600 m. possono essere produttive, solo l'attività turistica, come è stata impostata ad es. sul Matajur, porta notevoli danni e insignificanti vantaggi alle popolazioni locali. Finora, ha sottolineato il prof. Poldini, è stata fatta una politica a favore della pianura e contro la montagna. L'ambiente produce, è l'uomo che ha fatto delle politiche sbagliate.

Concludendo, l'oratore ha lanciato un appello ai contadini perché non vendano con troppa facilità i terreni in quanto il suolo è l'unico bene non riproducibile e può rivelarsi prezioso soprattutto in occasione delle crisi economiche.

La conferenza ha messo in luce lo stato di abbandono in cui versa la Slavia Italiana, ma nello stesso tempo ha dato delle indicazioni concrete per una ripresa economica, favorita dalla comunità montana, che freni in qualche modo lo sradicamento forzato della nostra popolazione dalle Valli.

B.

Pogreb Marja Blazutiča - Mojaca v Belgiji - Puno ljudi in puno rož, med drugimi sta bila kranjcelna od sekcije beneških emigrantov v Taminesu in centralne Zveze v Italiji.

NOVICE IZ REZIJE

Sole našega komunala hočejo pripadati okrožju Tolmeč

V zadnjih dneh komaj minulega leta so se nekateri komuni postavili proti zaenotno šolsko okrožje, kar je seveda v nasprotju z deželnim predlogom. Zaradi tega so se ustvarile težke pozicije, ker so se nekateri izrekli za avtonomno šolsko okrožje, ki po teritorialni jurisdikciji komunov Hribovske skupnosti Železnega Kanala, Kanalske doline in drugih gravitirajo na huminsko okrožje (Gemono). Rezija se je na primer, predvsem iz geografskega vidika, izrekla za šolsko okrožje St. 1, s sedežem v Tolmeču, kot je bilo to že v načrtih elaboratov deželnega odbornišтва za šolstvo in kulturne dejavnosti.

Ta rešitev se nam zdi, da povsem odgovarja potrebam in interesom učencev rezijanskega komunala, in to ne samo zaradi udobnosti, da pridejo do tega sedeža bolj prično zaradi boljše prometnih vezi, ampak tudi zato, ker ima Tolmeč več perspektiv za nadaljnji kulturni razvoj.

In prav zato se je rezijanski komun, ko je pretehtal vse predloge, odločil, da bodo šole na področju Rezije pripadale k šolskemu okrožju Tolmeč.

Nujno potrebno obnoviti nekdanje planinske pašnike in stajne na pobočju Kanina

Pred nedavnim je prišel v Rezijo deželni funkcionar za kmetijstvo Matiz, da je šel skupno z županom in komunistnim tehnikom Brisičelijem na pobočje Kanina, kjer so nekdanje obstojale pastirske stajne (kazere), ker se dežela zavzema za pospeševanje živinoreje tega področja.

Za prebivalce rezijanske doline je bila živinoreja vedno glavni vir, če že ne edini vir dohodkov. Njivice so namreč tam zelo skope, revne, a pašniki so sočni, kot malokje drugje, saj so planinski. Na teh «planinah» — imenujejo pašnike tudi s tem imenom — so še do nedavnega pasli govejo živino in tudi ovce od pomladi do jeseni. Tam so bile tudi stajne, da so mogle živeti v poletnem času nekatere družine ali posamezniki, ki so pasli in tudi lahko predelovali mleko v mlečne izdelke. To je bilo zares prvoravno planinsko maslo in tudi sir in skuta so imeli svoj poseben okus po «malghi», ker so bili izdelani na licu mesta.

Zob časa pa je seveda neusmiljen. Planinske stajne so začele propadati, bodisi zaradi plazov, vetra in tudi, ker jih ni nihče popravljaj zaradi pomanjkanja delovne sile in sredstev. Tako je polagoma prenehalo planšarstvo na pobočju Kanina, ki je bilo najbolj dobičkonosno. Živinorejci so počasi opustili rejo in pašo v planinah zaradi že zgoraj opisanih razlogov. Pa tudi v dolini rede vedno manj živine, kajti tisti sočni pašniki so visoko ležeči in prenašanje sena v dolino je težko delo.

Z dobro voljo živinorejcev, kolikor jih je še, in s pomočjo dežele, pa se bodo morda pašniki in hlevi na

kaninski planini kmalu obnovili. Načrti so dobri in vsestranske obljube tudi, treba bo imeti le malo več dobre volje s strani vseh in vztrajati pri vsem, kar je bilo te dni zasnovanega.

Če se bodo izpolnili vsi ti načrti, bo dolina Rezija zopet zaslovela po izredno okusnih, pristnih mlečnih proizvodih, ki ne bo samo «plus» za domačo ekonomijo, ampak tudi za razvoj turizma, posebno nedeljskega. Pomislimo, koliko ljudi prihaja prav ob nedeljah pod Kanin in kako z velikim veseljem bi izletniki pokazali svojim otrokom kravice z zvončkom in ovce, ki se prosto pasejo in jim obrazložili ob tej priliki kako koristne so te domače živali, ki jih poznajo le iz šolskih knjig in raznih enciklopedij, in kako dobri so maslo, sir, «batuda», polenta in druge specialitete, ki jih znajo pripraviti Rezijani pod Kaninom.

Umrli je Marcellino Pielich iz Stolbice

Zelo nas je prizadela žalostna novica, da je obupal nad življenjem komaj 45-letni Marcellino Pielich. Že nekaj časa je bil živčno izčrpan, a nihče ni mogel vedeti, da ga bo prav to poglavo v obupni korak.

Rajni Marcellino je bil zelo poznan po vsej rezijanski dolini, ker je bil komunisti konsilir in nekaj časa tudi župan. Poleg tega je imel tudi malo oštarijo v Stolbici.

Kadar mu je dopuščal čas, je rad sedel skupaj s svojimi klienti za mizo in prebiral «Novi Matajur», na katerega je bil vseskozi naročen. Dostim vaščanom je bil tudi dober svetovalec pri vsakdanjem delu in drugih primerih in zato je zapustil z velikim presenečenjem in žalostjo dosti domačinov. Ohranili ga bomo v svetlem spominu!

Sorodnikom prerano umrlega Marcellina izrekamo naše najgloblje sožalje.

FOJDA

Štirideset kilometrov «maratone» preko pedemontane

V nedeljo, dne 11. januarja, se je vršila velika «maratona», ki jo je organizirala skupina prijateljev bara «Al telefono» v Fojdi. Za ta tek se jih je prijavilo 40, a na lice mesta jih je prispelo le 13.

Maratonisti so odšli že ob 6. uri zjutraj in tekli skozi doline in strmine petih komunov: Fojde, Ahtna, Tipane, Podbonesca in Tavorjana. Potrebno je bilo namreč premagati vrhove Krnica, Januar, Spik, Kaludranca in Sv. Lovrenc. Posebno težaven je bil seveda prehod Sv. Lovrenca, kjer je bila megla najgostejša in tam jih je zaradi tega tudi dosti zaostalo. Kljub mrazu in megli pa jih je prišlo v Fojdo okoli 18. ure kar 13, kjer so jih z velikim veseljem pričakali prijatelji in jih pogostili s toplimi jedčami in pijačami.

Ljudske napovedi za februar

Če februarja mačka na soncu leži,
v marcu spet rada k peči pribeži!

Če na svečnico sneži,
to se pomlad že glasi!

Če koncem februarja veter brije,
dobre letine up zasije

Sveti Valentin ima ključke od korenin!

Po svetem Matiju ne gre lisjak čez led domov!

Februar stegne dan!

Pesem iz festivala beneških pesmi na Ljesah

(Prevedel prof. Augusto Lauretig)

Besede, muzika, poje: Checco

Štupienjo za štupienjo
Gor po dugi pot

Ostane zad za mano

Moja hiša.

Štupienjo za štupienjo

Oku mene pogledam

In videm mojo zemjo

Se zgubiš merno.

Drevje se zdi

Ljetajo prout mene

Potle ih videm majhane

Se zgubljajo.

O zemja, o vas, o bratje,

Pustim vas, an lohni

Vič na bom videu

Muoram iti za ušafat

Ki malega vič.

Štupienjo za štupienjo

Napri hodim še

Sonce vesoko sieje

Zdi pozdravjat.

Perja sada šumijo

Bi tjele rade povjedat

Pridi preca pariateu

Tle med nas.

Se uarnem, lepa vas

Se uarnem hribi zeleni

Bom pošlušu še šum

Od uode, ki se stjeka

Med travo an robieh

Od moje vasi.

Passo dopo passo
su per la lunga strada
la mia casetta
dietro a me rimane.

Passo dopo passo
volgo lo sguardo in giro
e vedo la mia terra
lentamente svenire.

Gli albermi sembrano
corrermi incontro
poi li vedo farsi piccoli
e scomparire.

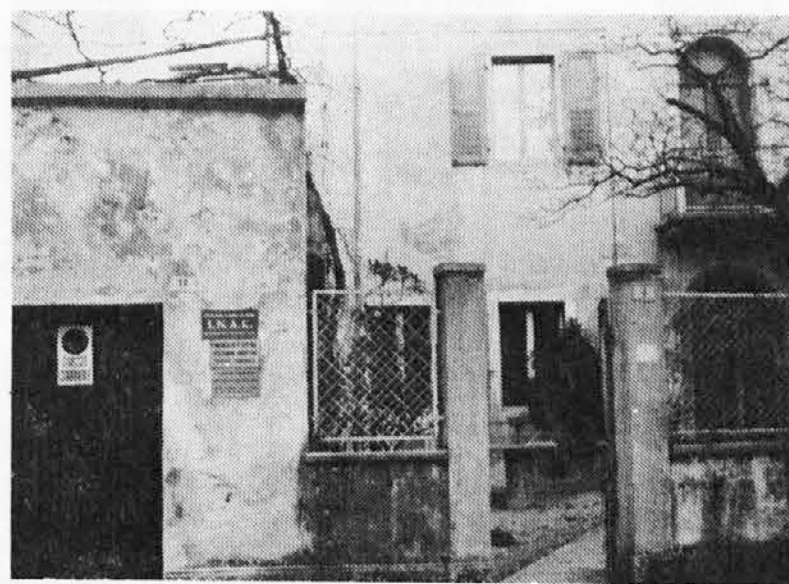
O terra, o paese, o amici miei,
vi lascio, e forse
mai più vi rivedrò;
devo partire per trovare
qualche soldo in più.

Passo dopo passo
vado avanti;
il sole già alto in cielo
mi fa cenni di saluto.

Le foglie tremolanti
trepidi vorrebbero dirmi;
— Torna presto amico
qui in mezzo a noi —

— Ritornero mio bel paese,
ritornero prati verdi,
ascolterò ancora il mormorio
dell'acqua che goccia tra

l'erba
e i sassi del mio paese.

Sedež Patronata I.N.A.C. v Cedadu

OLTRE 600 PRATICHE DELL' I.N.A.C. DI CIVIDALE NELL'ANNO 1975

Il patronato I.N.A.C. - Ufficio Zona di Cividale, Via IX Aposto, 8 ha presentato la sua assistenza nel '75 a quanti, Coltivatori e pensionati, emigranti, ex-minatori, altri lavoratori, si sono rivolti per conoscere ed ottenere le prestazioni a carico dell'I.N.P.S., I.N.A.I.L., ed altri Istituti Mutualistici Italiani ed Esteri.

Le pratiche sono state 633, così suddivise:

Rendite per Malattia professionale	Estero	48
Rendite per Malattia professionale	Italia	2
Infortunio agricolo	»	1
Pensione di invalidità	»	30
Pensione di Vecchiaia	»	9
Pensione di Riversibilità	»	5
Assegni funerari	»	4
Versamenti Volontari	»	2
Cancellazioni	»	3
Assegni familiari	»	7
Assistenze mutualistiche	»	53
Pratiche varie con assistenza diretta	»	469
totale		633

NEME

V Črneji naši bombo

Mislimo, da ni nikoli odveč, če opozarjamo starše, naj naroče svojim otrokom, da se ne dotikajo razstreliva, bomb ali pušk, če jih slučajno kje najdejo skrite. Vsi vemo, da lahko pride z ne previdnim ravnanjem takega materiala do hudih in tudi smrtnih nesreč.

Lucija Picogna je pred kratkim našla pod nekim grmom bombo tipa ananas, ki je o najdbi takoj obvestila karabinerje, da so jo odnesli. Ugotovljeno je bilo, da je bila ta bomba verjetno tam skrita ves povojni čas, to je 30 let, in je zelo dobro ohranjena. Če bi jo na primer našli otroci in jo začeli razdirati ali tolči po njej, kar radi delajo, bi prav gotovo kakšnega ranila, če že ne ubila.

BENEŠKI KOLENDAR ZA LIETO 1976

Parve dni januarja je izšla Beneški Kalendar za leto 1976, tiskan u «Arti grafiche friulane» u Vidmu.

Kalendar je pisan u našem dialektu. Usebuje puno pregovorov, nasvetov in kratke vice (barzelette), zatuo so naši ljudje takuo radi segli po njem.

Še nekaj se jih lahko dobi na društvu «Ivan Trinko» in na naši redakciji u Cedadu.

Oni so modri, norac je tisti, ki jih daje!

Če smo že par tistih 75 milijonih dolarjev, al se lahko uprašamo, če je njeji paršlo tudi u našo Benečijo, za boj proti komunizmu — ali za boj proti «slovenski nevarnosti». Če niso znali škrutati te le parložnosti slovenski nasprotniki, razni «comitati» in drugi, so zamudili rjes veliko parložnost!

« Al so jo zamudili? Ne bi jau!

Zavojo «slovenske nevarnosti» so muzli Rim in Ameriko, zak so dokazovali slovensko nevarnost kot komunistično nevarnost. In če nas ne bi bilo, bi nam bili zamerili - ker bi ne bili mogli muzti - in ker so požeruhi, nagudni, bi nas bli iznajdli (invental).

Vas pozdravja

Vaš Petar Matajurac

PIŠE PETAR MATAJURAC

Usi tisti, ki poslušažo radio, gledažo televižjon in berejo časopise (giornale), so zvjedeli za velik škandal, ki je ratu z amerikanskimi dolarji, s katerimi so bli plačjani nekateri italijanski partiti za boj pruoti komunizmom.

Po televižjonu, radiu in časopisih smo zvjedali, da je CIA — Amerikanska špijonska organizacija — zapravla 75 milijonu dolarjev (kar znaša u naši valuti parbližno 53 milijard lir), da bi zaustavila napredovanje komunistov v Italiji. Ta denar je biu plačjan italijanskim, takuomenovanim «demokratičnim partitam». Petinsedemdeset milijonov dolarjev ali 53 milijarde lir ni malo: ta denar je paršu u Italijo, ponucan, zapravljen je biu u Italiji. Od njega so živjele butige, oštarije, restoranti, bari in ljudje.

Pomislite no malo, ves ta denar je paršu u Italijo, da bi zaustavili napredovanje

komunistov in če bi ne bilo «nevarnosti komunizma»? Če bi ne bilo komunistov? Al bi biu paršu u Italijo ta denar? So ljudje, ki pravižo, da ne. Drugi pa pravižo, da so Italijani takuo prebrisani, takuostajalo komunistov, bi bli iznajdli (invental) komunistično nevarnost, samuo da bi bli lahko muzli dolarje od Amerike.

Takuo mi je povjedu an naš kumet, kadar sem ga uprašu, kateri ljudje so narbuž modri na svjete. Jau mi je, da so Italijani, posebno tisti, ki živijo u Rimu.

«Oni muzežo naše krave, čeglih so deleč taužent kilometru in se par tem muženju ne umažejo rok. Če pa znažo muzti krave na razdaljo 1000 kilometru, brez da bi si umažali rok, bi znali inventati tudi komunistično nevarnost, da bi muzli dolarje od Amerike.

KAJ SE JE ZGODILO PO NAŠIH DOLINAH

GRMEK

Na prvem vokalnem koncertu okteta 17. januarja u Krminu nastopil tudi oktet «Rečan»

Kulturni krožek Briške mladine Plešivo-Krmin je organizirano u soboto 17. januarja u Krminu prvi vokalni koncert okteta.

Nastopilo je šest okteta: «Brda» - Plešivo-Krmin - «Chiopris», «Priatelj» iz Dobrovega, «Rečan» iz Ljes, «Briški oktet» iz Dobrovega in «Amis dal Friul» iz Krmina.

Oktet «Rečan» je zapjeu 3 pjesmi: «Nadiška fara», narodna, «Stopimo na dan» - Ubalda Vrabca, «Pijancev je puno na svet», narodna.

SEUCE

U parvi letošnji številki Novega Matajura smo napisali žalostno novico, da je umaru na zadnji dan starega ljeta Zabrieszsch Faustina Balenciju star 58. ljet.

Družina nam je pošjala fotografijo njih dragoga Faustina. Publiciramo jo u spomin usem tistim, ki so ga poznali, spoštovali in ljubili.

Rajnik Faustin Zabrieszsch

Umaru je Vizi Ipvavic - Karlu

Se ni pošušiu še grob rajnega Faustina Balencijovega, ko se je spet žalostno oglasu zvon u turnu farne cjerkve na Ljesah. U četartak 22. januarja je umaru u čedadskem špitalu Vizi Ipvavic - Karlu star 71 ljet. Njega pogreb je biu na Ljesah u petak 23. januarja.

Družini izrekamo naše globoko sožalje.

DREKA

GORJELO JE U DREŠKIH BRDIH

Pred kratkem se je uneu u dreških Brdih velik požar. Zgorjelo je puno senošet in še dobro, da ni bluo puno kope senu kot učasih, ker ljudje na sječeju vič, zatuo pa je suha in velika trava še buj zvestuo gorjela. Iz cješte, ki pelje iz Čedada po rečanski dolini, se vidi u dreških Brdih velik, črn blek, to

je trava na senošetih, ki je pogorjela.

Nič se ne vje, kakuo je paršlo do tega ognja. Trjeba se bo varvat, posebno u suhijh mjesjih, da ne bo paršlo do požarov, ki bi lahko napravili veliko škodo, posebno, kjer so senošeta pogozdili.

ŠPJETAR

AL BO PETROLEJ U NOKULAH OB NEDIZI?

U Novem Matajuru smo pisali že lanko ljetu, da se zdi tehnikam, da bi morala biti petrolej in metan globoko pod zemjo, u Nokulah ob Nadiži. Napravili so use potrebne infrastrukture za vartanje in investirali zatuo že puno denarja.

U soboto 24. januarja zjutraj je bluo use parpravljeno in začeli so vartati. Vartanje gre počasi, ker so naletjeli na tard teren. Pravijo, da če bo šlo use lepuo, bojo zvaritali do 50 metrov na dan.

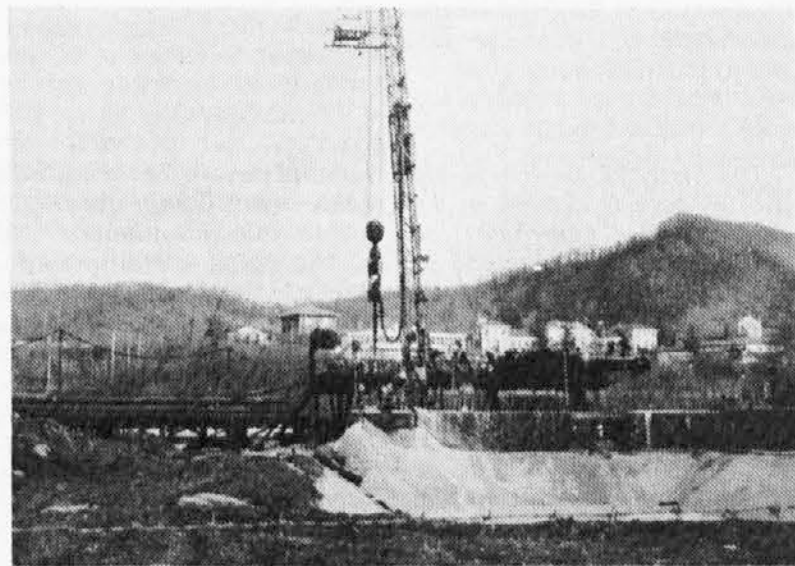
Firma, ki je začela raziskovanje (Società Adriatica ricerche minerarie) iz Trsta, ima tajšne parprave, da lahko s svedom zvarita do 2000 metrov globoko. Če bo šlo use gladko, bi morali kmalu zvjedet, kaj se skriva pod tlam.

Za vartanje in raziskovanje vlada veliko zanimanje. Na licu mjesta je zmjeraj puno radovednežev iz naših dolin, pa tudi iz Furlanije.

Če bomo imjeli petrolej in metan, bo to spremenilo lice naših dolin.

Adni se troštajo tega, drugi pa se bojijo, da bo gas djeluo škodo raznim kulturam in ambientu. Mi pa mislimo, da če bo interes večji od škode za naše doline, se splačja imjeti petrolej in metan. Škoda bo morala biti plačjana.

Na usako vižo, skrivnost je še pod zemjo. Troštamo se, da se nam bo odkrila dobra novica.

V Nokulah vrtajo za petrolej

AZLA

Končno postrajajo cjesto, kjer se je biu nardiu plaz

Po večkratnem pisanju Novega Matajura, protestov vaščanov u Azli, naših provincialnih konselirjev in usjeh zainteresiranih ljudi, so odgovorne oblasti končno dobile potrjeban denar za postrojitev cješte, ki je zaparta zavoju plazu že nad 7 mjescu.

4. konferenca benečanskih kulturnih dnevo. Del pošlušalcev

BENEČANSKI KULTURNI DNEVI - 4. KONFERENCA

U petak, 23. janurja je bla u Špjetrju, u «Belvedere», četarta konferenca «Benečanskih kulturnih dnevo», ki jih organizira študijski center «Nediža». Tudi na četarto konferenco je paršlo puno ljudi, posebno te mladijh.

Predaval je ing. dr. Dušan Ogrin, prof. na Biotehnični fakulteti ljubljanske univerze. Tema njegovega predavanja je bla:

Protislovja sodobnega prostorskega razvoja in pokrajinske kulture.

(Contradizioni dello sviluppo territoriale contemporaneo e della cultura paesagistica).

O tem bomo pisali več u drugi številki.

PUOJE

U pandjejak, 26. januarja je u čedadskem špitalu ob 17. uri umaru Blasutig Angelo, star 73 ljet, iz naše vasi.

Peljali so ga u špitau že 31. decembra 1975, ker je padu iz ljesinc. Nastale so komplikacije, ki so ga spravile na drugi svet.

Podkopali smo ga 28. januarja ob 14.30 uri u Gorenjem Barnasu.

SV. LJENART

Bomo imjeli zadost vode?

Kmalu bi muorli začet z djelam za zgraditev velike vaške za vodo, ki bo potencirala že obstoječi vodovod. Naš komun bo opravu tuole djeluo s 26 milijoni lir, ki jih je dobiu kot kontribut od deže.

KULTURNI DOM, KI GA ZIDA «CIRCOLO CULTURALE VALLI DI S. LEONARDO» IMA ZE SVOJO STRJEHO

Rjes na ljepem kraju je zrasla u kratkem cajtu velika zgradba, ki bo sedež kulturnega društva iz Sv. Ljenarta. Prostora bo puno in hiša bo lahko služila za kulturno delovanje usjeh naših dolin.

Kulturno hišo je bluo moč začet gradit z denarjem, ki ga je dalo škrotovskemu društvu (Circolo) notranje ministrstvo (Ministero degli Interni). Djelo je šlo hitro od rok in sada je stavba že pokrita, a denarja ne bo zadost. Pravijo, da je bluo zapravljenih že nad 100 milijonu lir.

Na komunskem konseju, ki je biu 11. novembra lanskega ljeta, so sklenili, da bojo zaprosili notranje ministrstvo (Ministero degli Interni) kontribut za drugih 10 milijonu lir. Tudi, če jih bojo dali, bo šele premalo. Od lanskega novembra je material še podražu, u zadnjem cajtu pa je lira zgubila vrjednost. Čudno se nam zdi, da so napravili prošnju samuo na «Ministero degli Interni», ki njema tarkaj kompetenc, pa tudi dužnosti ne, da bi skarbeu za gradnju kulturnih hiš, da so pozabili druge «Ministere» in tudi deželni «assessorat» za kulturo. Mi mislimo, da je dobro, naj da denar tisti, ki čje, samuo da se parpeje djeluo čedno do konca, zatuo bi ne smjeli pozabit obdenega tistega, ki lahko pomaga.

ČEMUR

U nedeljo, 25. januarja, nas je po dugi boljezni za večno zapustila naša vaščanka Giuseppina Trinco, stara 73 ljet.

Nje pogreb je biu par Sv. Ljenartu u torak, 27. Januarja.

ČEDAD

Ustanovljeno «Beneško gledališče»

U soboto je bluo ustanovljeno pred notarjem u Čedadu «Beneško gledališče», ki bo imjelo svoj sedež u hramu drugih slovenskih organizacij, tuo je: Via IX Agosto, 8 - tel. 71-386.

Za parve dvje ljeta, kakor predvideva statut, bojo vodili društvo «Beneškega gledališča» teli člani:

Don Mario Laurencig iz Sv. Stoblanka - predsednik;

Aldo Clodig iz Klodiča, direktor; Lucia Costaperaria iz Dol. Barnasa - tajnica (segretaria); Loretta Feletig iz Ljes - blagajnik.

Člani (svetovalci): Predan Izidor iz Grmeka, Paolo Petricig iz Špjetrja, Don Emil Cencig iz Gor. Tarbja, Don Valentin Birtič iz Dreke, Don Natale Zuanella iz Tarčumna, Franko Kukovac iz Marsina, Joško Kukovac iz Mašer, Guglielmo Černo iz Bar-da, Dino del Medico iz Bar-da.

Društvo je odparto za upisovanje usem tistim, ki sprejmejo statut in bojo skarbjeji za dvig naše, posebno teaterske kulture.

Gabriella Simaz iz Kosce je dajala štrklje na komediji «Beneška ojet»

Podbonesec

Tragična smart mladega moža

Felice Medves iz vasice Medvež, se je biu zgubiu iz doma že pred 6. mjesci, a nobedan ni biu misliu, da je napravu takuo žalostan konac. U soboto 24. januarja so odkrili njegovo truplo u njekem potoku blizu Codroipa. Truplo je bluo že strohunjeno. Po obleki ga je spoznu njega delovni tovariš, ki je djeluo z njim pod njeko firmo u Codroipu. Po parvih ugotovitvah naj bi šlo za nesrečo. Družini in žlahti izrekamo naše iskrene sožalje.

GORJANI

Deset milijonov lir za komunski sedež

Pred kratkim je notranje ministrstvo dodelilo 10 milijonov lir za ureditev komunskega sedeža u Gorjanijh (Montenars). To delo je namreč nujno potrebno opraviti, ker so prostori izredno slabi, nehijski in jih že več let puščaju u nemaru, da kljubujejo zobu časa. Isto mnistrstvo je dalo pred nedavnim tudi 10 milijonov lir za popravilo komunskih cest, ki so v zelo slabem stanju.

Klub «Nuovo incontro» bo zgradiu igrišče za tenis?

Mladinci iz sedmih komunov nediških dolin, ki se zbiraajo u klubu «Nuovo incontro», katerega namjen je razvijati med mladino šport in rekreacijo, so zaprosili za pomoč, da bi zgradili igrišče za tenis. To igrišče bi željeli zgraditi na teritorju šentlenartskega komuna, kjer je pravi center za use nediške doline. Komun u Sv. Ljenartu je biu že predložen načrt (proget). Izgradnja bi muoru financirat kompetentni deželni ašešor.

ENOTEKA "DA LINA" ČEDAD - VIA RISTORI, 29

NACIONALNI IN INOZEMSKI LIKERJI

POKUŠNJA KVALITETNIH DOMAČIH IN NACIONALNIH VIN